4. سورة البقرة: رڪوع: 4، آيتون: 30 کان 39 تائين

آيت نمبر 30: وَ اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓىِٕكَةِ اِنِّيْ جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيْفَةً ؕ قَالُوْٓا اَتَجْعَلُ فِيْهَا مَنْ يُّفْسِدُ فِيْهَا وَ يَسْفِكُ الدِّمَآءَ ۚ وَ نَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَ نُقَدِّسُ لَكَ ؕ قَالَ اِنِّيْٓ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۳۰﴾

ترجمو: ۽ (اي پيغمبر!) جڏهن تنهنجي پالڻهار ملائڪن کي چيو ته آءٌ زمين ۾ هڪ نائب مُقرر ڪرڻ وارو آهيان. (تڏهن) چيائون ته تون منجهس اهڙي کي چو ٿو پيدا ڪرين؟ جو زمين تي فساد ڪندو ۽ (ناحق) رت وهائيندو، ۽ اسين تنهنجي ساراهه سان (تنهنجي) پاڪائي واکاڻيون ٿا ۽ توکي پاڪ ڪري مڃيون ٿا، فرمايائين ته جيڪي آءٌ ڄاڻندو آهيان سو توهان نه ڄاڻيندا آهيو. (30)

سمجهاڻي: هن آيت ۾ انسان ذات جي ابتدائي پيدائش، انسان جي بزرگي ۽ ان جي عظمت ۽ خلافت ارضي کي بيان ڪيو ويو آهي. گذريل رڪوع ۾ الله تعالىٰ پنهنجي وحدانيت ۽ بندگيءَ ڏانهن راغب ڪرڻ لاءِ زمين، آسمان ۽ انسان جي پيدائش جهڙين نعمتن جو ذڪر ڪيو. انهن مان انساني پيدائش جي شروعاتي مرحلي ۾ حضرت آدم ۽ حضرت حوا عليهما السلام جي پيدائش، علم جي ڪري ڪين فرشتن مٿان برتري حاصل ٿيڻ ۽ حضرت آدم عليه السلام کي زمين تي خليفو بنائڻ جو ذڪر هن رڪوع ۾ ڪيو ويو آهي.

هن آيت ۾ حضور ڪريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ جن کي خطاب ڪندي چيو ويو ته اهو وقت به ياد ڪرڻ جي لائق آهي، جڏهن تنهنجي پروردگار ملائڪن کي خبر ڏني ته آءٌ زمين ۾ احڪام نافذ ڪرڻ لاءِ پنهنجو خليفو پيدا ڪرڻ چاهيان ٿو، تڏهن ملائڪن ڄاڻڻ لاءِ پُڇيو ته اوهين اهڙي مخلوق پيدا ڪرڻ چاهيو ٿا جيڪا زمين ۾ فساد مچائي ۽ خون خرابا پيدا ڪري؟ اسين اوهان جي تسبيح ۽ پاڪائيءَ ۾ رُڌل آهيون، الله تعالىٰ واضح فرمايو ته ان مخلوق جي پيدائش مان منهنجو مقصد ڇا آهي؟ تنهن جو اوهان کي علم ئي ڪونهي. آءٌ پنهنجي حڪمتن کي پاڻ ڄاڻان ٿو.

آيت نمبر 31-32-33: وَ عَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓىِٕكَةِ فَقَالَ اَنْۢبِـُٔوْنِيْ بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۳۱﴾ قَالُوْا سُبْحٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ؕ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿۳۲﴾ قَالَ يٰٓاٰدَمُ اَنْۢبِئْهُمْ بِاَسْمَآىِٕهِمْ ۚ فَلَمَّآ اَنْۢبَاَهُمْ بِاَسْمَآىِٕهِمْ ۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ اِنِّيْٓ اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ ۙ وَ اَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ ﴿۳۳﴾

ترجمو: ۽ (الله) آدم کي سڀني شين جا نالا سيکاريا وري اُهي (شيون پُڇا لاءِ) ملائڪن جي آڏو ڪيائين پوءِ فرمايائين تہ جيڪڏهن سچا آهيو تہ هنن جا نالا ڏسيوم. (31) چيائون تہ تون پاڪ آهين جيڪي اسان کي ڄاڻايو اٿئي تنهن کانسواءِ اسان کي (ٻي) ڪا خبر نہ آهي، بيشڪ تون ئي ڄاڻندڙ حڪمت وارو آهين. (32) (الله) چيو تہ اي آدم! انهن جا نالا کين ڏس، پوءِ جڏهن کين انهن جا نالا ڏسيائين (تڏهن الله) چيو تہ اوهان کي نہ چيو هوم ڇا؟ تہ آءٌ ئي آسمانن ۽ زمين جو ڳجهہ ڄاڻندو آهيان ۽ جيڪي ظاهر ڪيو ٿا ۽ جيڪي لڪايو ٿا سو بہ ڄاڻندو آهيان. (33)

سمجهاڻي: هنن آيتن ۾ الله تعالیٰ فرشتن جي گفتگو بعد حضرت آدم عليه السلام جي تخليق ٿي ۽ پوءِ ڪنهن وقت الله تعالیٰ ملائڪن تي دليل ذريعي حضرت آدم عليه السلام جي اهميت ظاهر ڪرڻ لاءِ هڪ امتحان جو انتظام ڪيو. حضرت آدم عليه السلام کي سڀني شين جي نالن جو علم عطا فرمائي ملائڪن سامهون پيش ڪيو ۽ حڪم ڪيو تہ اوهين سچا آهيو تہ انهن شين جا نالا ٻڌايو. تڏهن سڀني پنهنجي عاجزي جو اقرار ڪندي عرض ڪيو: اي رب! تنهنجي ذات پاڪ آهي. اسان کي تہ تنهنجي عطا ڪيل علم کان علاوه ڪا بہ ڄاڻ ناهي، بيشڪ تون پنهنجي فيصلن ۽ حڪمتن کي پاڻ بهتر ڄاڻين ٿو. پوءِ حضرت آدم عليه السلام کي حڪم ٿيو تہ کين انهن شين جا نالا ٻُڌاءِ. حضرت آدم عليه السلام شين جا نالا ٻُڌايا، تڏهن الله سائين پنهنجي حجت قائم ڪندي فرمايو: ڇا آءٌ اوهان کي نہ ٻُڌائي چڪو هيس تہ آسمانن ۽ زمينن جي ڳُجهن کي آءٌ ئي ڄاڻان ٿو ۽ مون کي اها بہ خبر آهي تہ اوهين ڇا ظاهر ڪيو ٿا ۽ ڇا لِڪايو ٿا.

آيت نمبر 34: وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ ٭ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۳۴﴾

ترجمو: ۽ (اي پيغمبر!) جڏهن ملائڪن کي چيوسون تہ آدم کي سجدو ڪريو تڏهن شيطان کان سواءِ (ٻين) سجدو ڪيو. هن (شيطان) انڪار ڪيو ۽ هٺ ڪيائين ۽ ڪافرن مان ٿيو. (34)

سمجهاڻي: هن آيت ۾ فرشتن جو حضرت آدم عليه السلام کي سجدو ڪرڻ ۽ شيطان جي تڪبر ڪرڻ کي بيان ڪيو ويو آهي. جڏهن علمي طرح حضرت آدم عليه السلام ملائڪن تي غالب ٿيو تہ سندس فضيلت ۽ برتري وڌائڻ لاءِ الله تعالیٰ ملائڪن کي سندس سامهون تعظيمي سجدي ڪرڻ جو حڪم فرمايو پوءِ انهن سجدو ڪيو. پر ابليس وڏائي ۽ تڪبر ڪيو ۽ سجدي کان انڪار ڪيو. ان نافرمانيءَ سبب ڪافرن مان بنجي ويو.

آيت نمبر 35: وَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا ۠ وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُوْنَا مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٣٥﴾

ترجمو: ۽ چيوسون تہ اي آدم! تون ۽ تنهنجي زال بهشت ۾ رهو ۽ جتان وڻيوَ اتان مزي سان کائو، ۽ هن وڻ کي ويجها نہ وڃجو نہ تہ ظالمن مان (شمار) ٿيندؤ. (35)

سمجهاڻي: هن آيت ۾ حضرت آدم عليه السلام جي جنت واري زندگي ۽ منع ڪيل وڻ جي ويجهي نہ وڃڻ جي حڪم ڪي بيان ڪيو ويو آهي. حضرت آدم عليه السلام امتحان ۾ ڪامياب ٿيو سندس رهائش جو بندوبست، نعمتن واري جڳهہ جنت ۾ ٿيو. جتي سندس ورونهن لاءِ ان جي گهر واري حضرت حوا عليها السلام جي تخليق ٿي، تڏهن الله تعالىٰ اعلان فرمايو: ۽ جڏهن اسان آدم کي چيو تہ اي آدم! تون ۽ تنهنجي زال هن بهشت ۾ رهيا پيا هجو، جيڪو ۽ جتان وڻي اُتان مزي سان کائو، پر هن هڪ وڻ جي ويجها نہ وڃجو نہ تہ اوهين پاڻ تي زيادتي ڪرڻ وارن مان ٿي پوندؤ.

آيت نمبر 36: فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطٰنُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيْهِ ۠ وَقُلْنَا اهْبِطُوْا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَّمَتَاعٌ اِلٰى حِيْنٍ ﴿٣٦﴾

ترجمو: پوءِ شيطان اُتاهون انهن کي ٿيڙيو پوءِ جنهن (مزي) ۾ هئا تنهن مان ڪين (ٻاهر) ڪڍيائين، ۽ چيوسون تہ (بهشت مان) نڪري هيٺ ٿيو اوهين هڪ ٻئي جا ويري آهيو، ۽ اوهان لاءِ ڪنهن وقت تائين زمين ۾ رهڻ جو هنڌ ۽ (گذران جو سامان (نهرايل) آهي. (36)

سمجهاڻي: هن آيت ۾ ٻڌايو ويو آهي تہ پوءِ شيطان ڪُوڙا قسم کڻي کين ورغلائڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ انهن منع ڪيل وڻ جو ميوو کائي ورتو، تڏهن کين جنت مان ڪڍي ڌرتيءَ تي موڪليو ويو. پوءِ الله تعالىٰ طرفان کين ٻُڌايو ويو تہ هاڻي اوهان جي رهائش زمين تي آهي ۽ اوهين هڪ ٻئي جا دشمن آهيو ۽ ڌرتيءَ تي اوهان جي رهائش ڪجهہ عرصي لاءِ ٿيندي وري اوهان کي مون ڏانهن واپس ٿيڻو آهي.

آيت نمبر 37: فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ رَّبِّهٖ كَلِمٰتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۭ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿٣٧﴾

ترجمو: پوءِ آدم پنهنجي پالڻهار وٽان ڪي لفظ سکيا پوءِ (اللّٰه) مٿس ٻاجهہ ڪئي، بيشڪ اُهو ئي معافي ڏيندڙ مهربان آهي. (37)

سمجهاڻي: هن آيت ۾ ٻڌايو ويو آهي ته شيطان ته پنهنجي نافرماني باوجود هوڏ تي قائم رهيو، البته حضرت آدم عليه السلام پنهنجي پالڻهار کي ٻاڏائيندو رهيو، الله تعالىٰ کيس ڪجهه الفاظ سيکاريا ۽ پوءِ سندس توبه قبول ٿي ۽ الله تعالىٰ ته پنهنجي ٻانهن جون غلطيون معاف ڪندڙ ۽ مٿن بيحد ٻاجهه ڪندڙ آهي.

آيت نمبر 38-39: قُلْنَا اهْبِطُوْا مِنْهَا جَمِيْعًا ۚ فَاِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ مِّنِّيْ هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٣٩﴾

ترجمو: چيوسين ته منجهانئس سڀ لهي هيٺ وڃو، پوءِ جڏهن مون (الله) وٽان اوهان وٽ ڪا هدايت اچي تڏهن جيڪي منهنجي هدايت تي هلندا تن کي ڪو ڀؤ ڪونهي ۽ نڪي اُهي غمگين ٿيندا. (38) ۽ جن نه مڃيو ۽ اسان جي آيتن کي ڪُوڙو ڄاتو سي دوزخي آهن، اُهي منجهس سدائين رهڻ وارا آهن. (39)

سمجهاڻي: هنن آيتن ۾ قومن جي هدايت ۽ ضلالت جي ڪارڻ کي بيان ڪيو ويو آهي ته الله تعالىٰ کين چيو ته هاڻي اوهين سڀئي انسان ڌرتي تي وڃي رهو ۽ زندگي گذاريو پر اسان جي طرفان جڏهن ڪنهن پيغمبر سڳوري ذريعي هدايت جو پيغام پهچي ته ان کي اختيار ڪجو، جو ته جيڪو منهنجي هدايت کي قبوليندو ته ان کي جنت ملندي، جتي کيس نڪي ڏُک هوندو ۽ نه اهو غمگين ٿيندو. پر جيڪو منهنجي طرفان موڪليل هدايت کي ڪُوڙو سمجهي ان جو انڪار ڪندو ته اهڙن ماڻهن کي باهه وارن ۾ شامل ڪيو ويندو ۽ اهي ان عذاب ۾ هميشه رهندا.

مَشق

(الف) هيٺ ڏنل سوالن جا تفصيلي جواب لکو:

1. هيٺين آيتن مان ڪنهن به هڪ آيت جو ترجمو ۽ سمجهاڻي لکو.

(الف) وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْۢبِـُٔوْنِيْ بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ

(ب) وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ۭ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ ۫ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ

(ب) هيٺ ڏنل سوالن جا مختصر جواب تحرير ڪريو:

1. سورة البقرة جي روشنيءَ ۾ حضرت آدم عليه السلام ۽ ابليس جي واقعي کي مختصر بيان ڪريو.
2. حضرت آدم عليه السلام جي پيدائش تي فرشتن ڪهڙي بنياد تي سوال ڪيو؟
3. ابليس، حضرت آدم عليه السلام کي سجدو ڇا لاءِ نہ ڪيو؟

(ج) دُرست جواب جي سامهون (✓) جو نشان لڳايو:

1. حضرت آدم عليه السلام کي علم عطا ڪيو ويو:

(الف) آسمانن جو (ب) زمينن جو
(ج) سڀني شين جي نالن جو (د) ميون جو

2. حضرت آدم عليه السلام لاءِ سجدي جو حڪم ڏنو:

(الف) سموري مخلوق کي (ب) ملائڪن کي
(ج) جنن کي (د) حيوانن کي

3. حضرت آدم ۽ حضرت حوا عليهما السلام کي منع ڪيو ويو:

(الف) جنت کان (ب) دنيا کان
(ج) هڪ وڻ کان (د) ڪاڏ خوراڪ کان